

Slovensko obalo danes poživlja mrežasta struktura solin, ki so verjetno obsojene na propad. Njihovih estetskih vrednot do danes še nismo znali izrabiti.

Foto: Marjan Pfeifer

The Slovene coast is still enlivened by a net-like structure of salines which are probably doomed to decay. We have not been able as yet to exploit their aesthetic values.

15

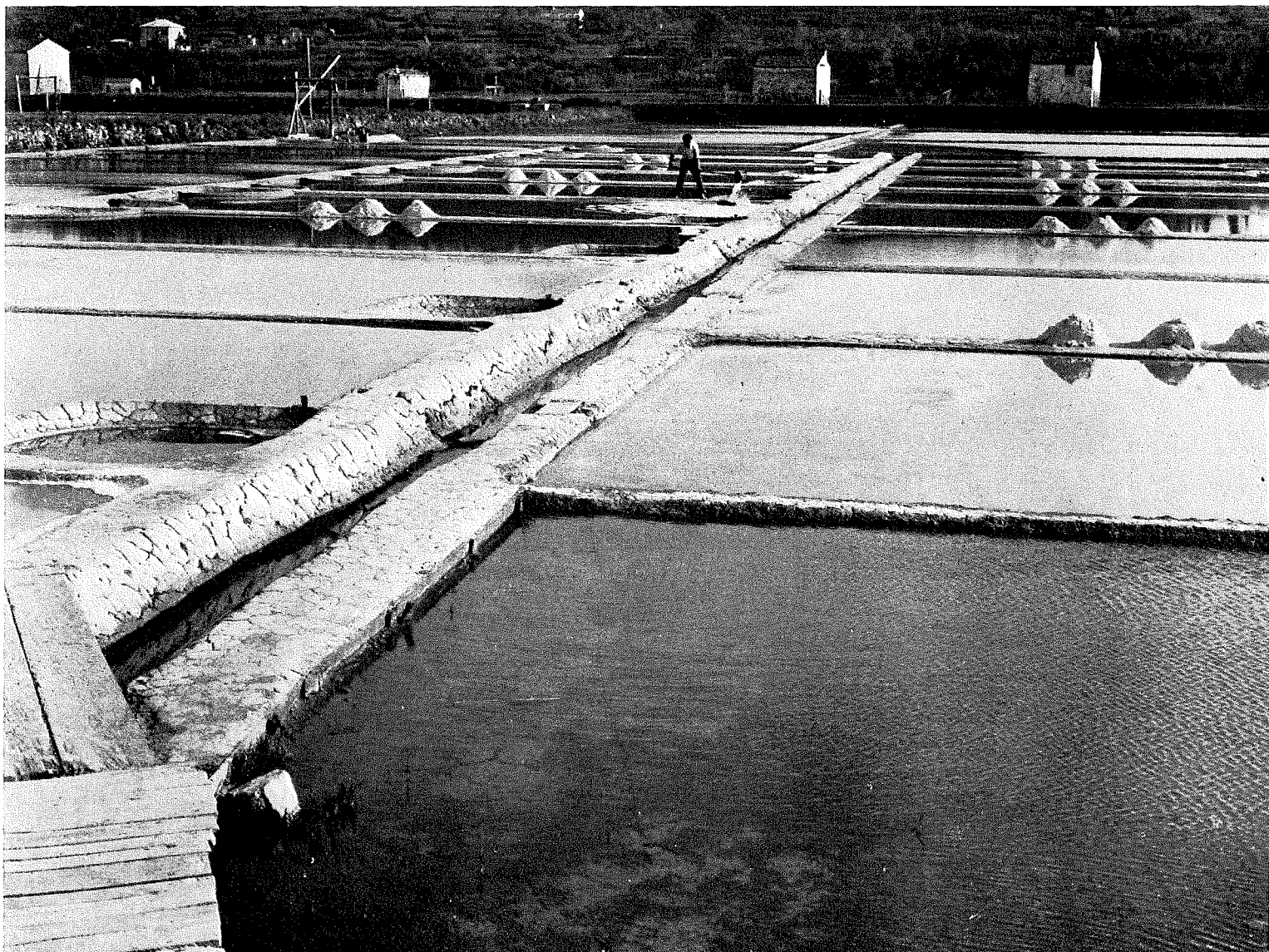
Na določeni stopnji našega družbenega razvoja so se nujno morali pokazati daljnosežni posegi tudi v ožjem in širšem naselitem prostoru; še več, zaustavili se niso niti pred tistimi področji, ki so ostala doslej, vsaj kar se tiče preobrazbe, zunaj dosega naše misli in roke. Ves ta do kraja utemeljeni razvoj je s svojo dinamiko prehitel dosednji način usklajevanja raznih družbenih dejavnosti v prostoru. Zato prihaja vedno bolj do veljave neskladnost med splošnim načelom načrtnega usmerjanja pri razvoju našega družbenega življenja in pa načrtnim urejevanjem prostora, v katerega se vključujejo naselja in njihov pokrajinski okvir. Ker pa je prvo od drugega neločljivo, zato mora anarhija v enem območju nujno izzvati nesoglasja v drugem.

Na prostor, v katerem živimo in po katerem se razgledujemo, ne smemo gledati statično. Stalno se je spreminjal, tu manj, tam bolj, zato je tudi njegova sedanja dinamika povsem razumljiva. Vsakteri pokrajini ustreza v pogojih časa in kraja značilno prostorsko oblikovanje. Vendar so v preteklih obdobjih ostale neprizadete naravne konstante. V sedanji razvojni dinamiki pa je preobrazba zajela in tesno med seboj povezala tako mesto kot vas pa prav tako tudi celotno pokrajino. Ogrozila je konstante, premaguje jih, vendar ne dovolj preiščljeno in utemeljeno. Ogrožena je določena harmonija kot

produkt naravnih, kulturnih, socialnih, estetskih in materialnih komponent preteklosti. Zato si je treba toliko bolj prizadevati, da bi nadomestili zgubljene vrednote preteklosti z novimi, da pa bi pri tem ohranili oziroma revitalizirali tisto, kar je v naravi in v arhitekturi slej ko prej dragoceno. V preobrazbo so pritegnjeni celó alpski vrhovi in doslej spokojne alpske doline. Ceste in žičnice, hoteli in domovi, hidrocentrale in daljnovodi se vztrajno zaganjajo v gorske mase. Intenziteta pa ni usklajena z vrednotami posameznih predelov, niti ni do kraja preiščljena. Priče smo uničevanja dragocenega zaledja naselbinskih koncentracij. Ker je tudi estetska komponenta del funkcionalne smotrnosti celote, se vsakršno pomanjkanje jasnega in medsebojno usklajenega programa zrcali prav tako v celotnem prostorskem oblikovanju. Kje so usmerjevalci in kje nujno potrebne ureditvene misli? Kje so osnove, ki jih moramo poiskati in utrditi, da se bomo lahko razumno in dejavno vključili v razvojni proces, ki nas je že prehitel?

Ne bomo pogrešili, če bomo dodelili to vlogo štirim, vsekakor najvažnejšim problemom, ki so tesno med seboj povezani in od katerih je končno odvisen tudi zaželeni učinek. Ti so:

prvič: regionalno in kompleksno obravnavanje, drugič: valorizacija pokrajinskih, naselbinskih in

Tipična zemljiška razdelitev obcestne vasi, ki naglo izginjajo z arondacijo in strojno obdelavo zemlje. Hkrati s tem procesom prekriva obsežne površine sodobna obcestna zazidava z delavskimi hišami. Tako nekdanjo urejeno strukturo danes prerašča popolnoma naključna, rakasti razjedi podobna nenačrtna urbanizacija, ki spreminja kilometre do sedaj privlačne pokrajine v industrijsko predmestje.

Foto: Tone Mlakar
Dušan Škrlep 17, 18

A typical land division of a village at the way side which is quickly vanishing on account of land rounding off and machine tilling. Simultaneously with this process, large surfaces are being covered by modern roadside development of workmen's houses. In this way, the old orderly village structure is being overgrown by a haphazard unplanned urbanization, a cancer-like formation, which changes miles of a formerly attractive landscape into industrial suburbs.

arhitekturno-likovnih značilnosti in vrednot, tretjič: preudarno dopolnjevanje obstoječih in kvalitetno oblikovanje novih naselij, četrto: regeneracija in revitalizacija historične pokrajine in naselij.

Bolj ko kdaj prej je dozorelo spoznanje, da se v današnji situaciji ne moremo in ne smemo lotiti reševanja izoliranih problemov, ne da bi se pri tem razgledovali po njihovi kompleksnosti, niti se ne smemo lotiti reševanja posameznih izoliranih nalog, ampak moramo tudi navidezno v sebi zaključene prostorske enote postaviti v širši geografsko-ekonomski okvir. Regionalno načrtovanje, ki je v ospredju prizadevanja po sistematičnem urejanju prostora, se mora nujno soočiti s problemom regije kot pokrajinske celote in z njenimi elementi, ki odkrivajo njene značilnosti.

Vsaktero zaključeno pokrajinsko enoto – z izjemo seveda tistih predelov, za katere velja najstrožji spomeniški režim – je treba obravnavati fleksibilno in pri tem sprejeti nujnost preobrazbe na višji ravni, ki je pogojena v našem družbeno-gospodarskem razvoju. To pa nikakor ne izključuje poleg spoštovanja spomenikov tudi varovanje značilnih in kvalitetnih obrisov pokrajine ter kompozicijskih in emocionalno-oblikovnih vrednot v anonimnem naselbinskem in arhitekturnem tkivu. Usoda naših naselij, mest

in predvsem značilnih in kvalitetnih vasi, je pogojena s kompleksnim, regionalnim obravnavanjem. V današnji situaciji nenačrtnosti se vsako mesto in vsaka vas razvijata po svoje v svojem izoliranem življenjskem prostoru. Brž ko bodo dobili veljavo regionalni vidiki, ne bodo več pomenila mesta in vasi izoliranih funkcionalno-ekonomskih enot, ampak bodo tako mesta kot vasi dobile v regionalnem smislu po eno ali več organiziranih sosesk; s tem pa bo tudi zagotovljena ohranitev naselbinsko-pejsažnih in arhitekturno-likovnih vrednot za mesta in za tiste vasi, ki jih bo valorizacija ocenila kot dragocene. Regionalni aspekt urbanistične valorizacije zajema vrednotenje varovanih območij, spomeniških kompleksov, okolja posameznih spomenikov, pa prav tako tudi značilno pokrajino in ambient; vse to pa pomeni zaradi svojih imanentnih vrednot tudi osnovo za sodobno oblikovanje v prostoru.

Današnja nenačrtna preobrazba zaključenih pokrajinskih enot in gravitacijskega zaledja naših mest nas sili, da nemudoma prenehamo z nepremišljenimi, več ko improviziranimi posegi in da zagotovimo pravilnim prizadevanjem tisto veljavo, ki jo imajo ostale materialne komponente. Prenehati je treba s prakso, da omalovažujejo prizadevanje za skladno ureditev naselitvenega prostora in pokrajinskega okvira, za upoštevanje vitalnih kvalitet obstoječih naselij

16 | 19
17 | 18

Na Jeprci, ob glavni gorenjski cestni magistrali je zrasel zaselek hiš in sta bili opdrti dve gramoznici v najožjem zaznavnem prostoru popotnika. Res je, da je bilo to storjeno že pred poostreno urbanistično inšpekcijo, pred predpisi o gradbenih okoliših in pred izdelavo regionalnega ureditvenega načrta. Kdo bo popravil pokvarjeno krajino?

Foto: UI SRS

19
At Jeperca, by the side of the main highway to Gorenjsko, came into existence a hamlet of houses and two gravel pits were dug in the narrowest perception space of the traveller. It was done before the rigorous town planning inspection, before the regulation of development zones and before the regional plan, indeed. But who will repair the spoiled landscape?

in za varovanje dragocenih pokrajinskih motivov. K temu nas sili ugotovitev, da je treba celotno slovensko ozemlje obravnavati kot zaščiteno, vendar ne le zaradi zunanjih, često konjunktivnih turističnih vidikov na trenutno zanimivih predelih in v obsegu mednarodnih prometnih smeri, ampak predvsem zaradi globljih vrednot samih, ki so nam drage in so tudi za naše življenje nujno potrebne.

Kakor je treba v regiji poprej temeljito preučiti materialne komponente gospodarstva, prometa, energetike idr., prav tako je treba temeljito analizirati v nji tudi pokrajinske, naselbinske in arhitekturno-likovne vrednote, ki se vključujejo v širši pojem spomeniškega varstva. Vendar valorizacija ne sme biti zgolj statična, ne sme se omejiti zgolj na analizo obstoječega stanja, ampak mora dati tudi pobude in smernice za novo, dinamično oblikovanje prostora.

Podoba naše pokrajine postaja iz dneva v dan siromašnejša. Nepremišljeni posegi uničujejo njeno lepoto in njene značilnosti, ne da bi v večini primerov le-te nadomestili z novimi vrednotami. Redkokje je mogoče najti deželo, ki bi bila na tako majhni površini tako zelo raznolična, kar zadeva značilnosti, in tako svojevrstna tudi glede spomeniških vrednot. Njen izjemni položaj, na katerem se stikajo in križajo smeri mednarodnega prometa, ji daje še prav poseben poudarek, hkrati pa tudi utemeljuje posebno pazljivost pri njeni preobrazbi. Sproščena gradbena dejavnost se kaže v kaotični zazidavi na površinah, ki so po naključju najlaže dosegljive, ponajveč tesno na robu obstoječih naselij in vzdolž izvoženih poti. Naselja, ki so imela doslej določeno funkcionalno skladnost – ta je dala osnovo tudi njenim prostorsko-likovnim kvalitetam, so postala podobna organizmom, ki jih uničuje rakasto tkivo. Posledica tega je propadanje obstoječih naselij in slabitev funkcij v dopolnitvah. Estetska podoba, ki je pri tem uničena, je torej neločljivo pogojena z materialno-funkcijskimi komponentami. Kamor koli namerimo korak, vsepovsod srečujemo sadove nenačrtosti. Primerov ne kaže naštevati, saj jih je na pretek, celó tam, kjer bi pričakovali največjo pazljivost. Ni druge rešitve, kakor da se v okviru regionalnega študija nemudoma lotimo oblikovanja novih naselij in sosesk; le v tej usmeritvi je končno mogoče hkrati in koordinirano započeti regeneracijo obstoječih

naselij in težiti k njihovi funkcionalni povezavi z novimi naselbinskimi enotami.

Veselim se dejstva, da se naša domovina spreminja v napredno deželo, zanosno spremljamo ritem tega procesa in velike napore, ki so potrebni za to. Kje drugod na zahodu je mogoče zaslediti kaj takega? Res je, gradi se tudi drugod, da pa bi bila vsa dežela vznemirjena s kompleksnostjo preobrazbe, to je gotovo edinstveno in enkratno. Zapraviti to redko priložnost, tudi kolikor gre za pravilno oblikovanje življenjskega prostora, pa se pravi zanikati tisto, kar je nepogrešljiv korelat družbeno razvojnim in materialnim prizadevanjem. Čim više se bo civilizacijsko vzpenjala družba, tem bolj bo potrebovala kulturno vsebino in kulturno okolje; pri tem pa pripada pomembno mesto smiselnemu varovanju in vključevanju naravnega potenciala, ki se bo v procesu preobrazbe vedno bolj krčilo, ter humaniziranju naselitvenega prostora, pri čemer pa ima zelo pomembno mesto tudi ohranjanje in vključevanje kulturnega izročila.

